

El sistema educatiu, en caiguda lliure

JORDI NADAL OLLER

EL PERIÓDICO DE CATALUNYA, 30.11.07

El principal repte de futur per a Catalunya és millorar el seu sistema educatiu, vistes les dades desastroses que aporta l'informe PISA. El catedràtic emèrit de la UB Jordi Nadal Oller, una autoritat en la història econòmica i industrial de Catalunya, recull en aquest article la presentació que va fer el 22 de novembre de l'estudi del BBVA i la Generalitat Economia catalana: els reptes de futur, en presència del president Montilla. L'autor recorda com l'èxit de Catalunya des del segle XVIII va ser la concentració d'esforços en l'esfera productiva i com en l'època de la globalització pot iniciar el seu declivi si no aprova l'assignatura de l'educació.

En contrast amb les desgràcies de la nostra història política en les edats moderna i contemporània, els catalans podem enorgullir-nos de la nostra història econòmica en la segona de les dues etapes al.ludides. Al llarg dels dos darrers segles, de la fi del XVIII a la fi del XX, el progrés material s'ha identificat, a tot arreu del món, amb els avenços de la industrialització. En el curs d'aquest període, Catalunya ha constituït l'avançada del fenomen a les terres que envolten la Mediterrània. Encara avui, la seva indústria ocupa un lloc de privilegi en aquesta àrea. No és poca cosa.

L'anàlisi econòmica, nascuda precisament a l'escalf de la industrialització, va identificar la "terra", el "capital" i el "treball", per aquest ordre, com els factors productius que sustenten tot procés de desenvolupament.

Expressant el mateix, la terminologia és avui més comprensiva: els recursos naturals, els recursos financers i els recursos humans. Els primers i els segons són els més visibles. Atenent aquesta visibilitat, semblaria que la regió andalusa, dotada d'un dels tresors miners més importants del món i dels terrenys més fèrtils de la Península, i agraciada, a més, des de la Descoberta fins al 1778, amb el monopoli o l'exclusiva del comerç legal entre Europa i Amèrica --un regal fabulós i irrepètiblle--, hauria d'haver infantat la Revolució Industrial a Espanya. No ha estat així. Contra tota lògica, almenys aparent, el rol capdavanter que semblava reservat a l'antiga Bètica, ha correspost a Catalunya, un país de sòls més aviat magres, pràcticament sense mineria metàl·lica i exclòs del comerç colonial, tan rendible, durant dues centúries i mitja.

QUINA HA ESTAT la clau de l'èxit català? El que acabem de dir sobre la precarietat dels recursos naturals i financers del territori ens duu a assenyalar, per reducció, els recursos humans, que aleshores es concretaven en una inclinació accentuada pel treball obstinat i responsable. Naturalment, no es tracta d'un tret congènit del caràcter català, sinó d'un tret adquirit en un moment donat de la seva història.

Dos grans daltabaixos soferts en l'escena política l'expliquen. A mitjan segle XVII, durant la guerra dels Segadors, la promesa francesa d'ajudar-nos a formar una república catalana separada de l'imperi espanyol s'ha saldat amb una derrota estrepitosa a mans de les tropes castellanes i amb l'ensulsiada de la producció artesanal autòctona, sotmesa, a casa mateix, a la lliure competència de la dels nostres aliats ultrapirineus; per a més inri, la Pau dels Pirineus, del 1659, negociada entre espanyols i francesos a la nostra esquena, ha decidit el lliurament a França del Rosselló sencer i part de la Cerdanya, pertinences catalanes des de l'Edat

Mitjana. A començaments del segle XVIII, durant la guerra de Successió a la Corona espanyola, la retirada imprevista dels anglesos ha deixat el bàndol austriacista, en el qual militava Catalunya, a mercè del bàndol castellanofrancès, que no ha tingut més dificultats per entronitzar Felip d'Anjou o de Borbó com a nou rei d'Espanya. Són prou coneguts els càstigs inflingits a Catalunya per la Nova Planta borbònica: supressió de les seves institucions polítiques i el seu dret públic, enderroc de la major part del barri barceloní de la Ribera, trasllat de la Universitat a Cervera... Malvolença castellana, traïció francesa, oportunisme anglès. Maltractats per totes bandes, els catalans del set-cents han abandonat les seves vel.leïtats polítiques per buscar refugi en l'esfera productiva. Canvi d'orientació i de mentalitat. L'imaginari popular va reflectir al seu moment la mutació. Abans de la guerra dels Segadors, els catalans eren "busca-raons", "violents", "ociosos" (per ganduls) i altres coses semblants. A mitjan segle XVIII, havent-se desentès finalment de la res pública per centrar els afanys en el progrés material, ja són aquells treballadors infatigables que "de las piedras sacan panes". El treball i l'esforç portats a l'extrem, antídots contra el desencís de la política!

Aquesta sublimació del treball sense més ni més, positiva en el passat, quan les tècniques eren elementals, resulta del tot insuficient en l'actualitat, quan la sofisticació tecnològica sembla no tenir límit. En l'època postindustrial, que és la d'avui, els objectius de la terciarització i la globalització, inesquivables, primen aquelles activitats econòmiques basades en el coneixement i la informació. Els sistemes educatius s'han d'orientar a afavorir la nova economia. El del nostre país simula fer-ho, bo i mantenint les rèmores del sistema tradicional.

ELS RESULTATS de la simulació són patètics. A conseqüència d'un ensenyament primari poc exigent i poc exigít, una majoria dels escolars d'onze i dotze anys s'incorporen a l'ensenyament secundari obligatori (ESO) sense saber llegir (llegir inclou comprendre el que es llegeix) i escriure, ni dominar sovint les regles més elementals de l'aritmètica. Mantenint obert aquest flanc, que massa professors de secundària no volen (només faltaria!) o no saben cobrir, els adolescents de quinze o disset anys acaben l'ESO o el batxillerat sense haver adquirit aquell esperit crític i aquella capacitat de reflexió que són, o haurien de ser, exigibles, no solament per entrar a la universitat, sinó simplement per anar pel món. Coneixedora de la situació, la universitat imposa als batxillers candidats unes proves d'accés, en prevenció de mals majors. Les proves són d'allò més fàcils; farien riure a un candidat francès o italià, per no parlar d'un d'alemany. Tot i això, el nombre dels reprovats sobrepassa llargament els càlculs menys optimistes.

SI LA COSA quedés així, hi hauria perill de crear allò que, amb tanta circumspecció, els entesos anomenen "alarma social". Per tal de conjurar-lo, amb la intenció d'encobrir el fiasco, els responsables polítics s'han inventat, ja fa temps, el tripijoc consistent a fer una mitjana de les notes del batxillerat (sovint inflades, sobretot quan provenen de centres privats) i les de les proves d'accés pròpiament dites, de manera que permeti reduir aquella taxa de suspesos a una altra de molt més presentable, normalment situada per sota del 10 per cent. I no s'en parli més!

Malgrat la distinció de graus, tot sistema educatiu forma, o hauria de formar, un bloc únic degudament articulat. L'educació primària condiona la secundària; la secundària, al seu torn, la superior o

universitària. Per mor dels dèficits i defectes acumulats en els graus inferiors, els nostres estudiants universitaris, cridats a formar les elits del país, componen una massa amorfa, immadura i sense personalitat, tan mal preparada per seguir les explicacions del professor de torn com per transmetre a aquest darrer l'angoixa que li comporta el seu desempament. Per a la majoria, l'assistència a classe és una tortura. La por d'ésser interpellats porta els alumnes a disputar-se els seients més allunyats de la tarima. Donen senyals inequívocs d'avorriment. En cas de poder-les pagar, busquen auxili i conhort en acadèmies privades. Tot i això, els suspensos els aclaparen a final de curs. No són pocs els que abandonen definitivament. A molts d'aquests, la melancolia per la pèrdua d'autoestima inherent al fracàs els acompanyarà sempre més.

REFORÇADA PER la de matrícules barates, la política d'accés massiu a la universitat no solament és perversa per a l'estudiant sense mèrits, que acabarà a la cuneta, sinò també per a la institució mateixa. L'excés d'estudiants comporta el de la despesa necessària per atendre'ls. Les normes imposen a cada facultat o centre l'enquadrament del contingent estudiantil respectiu en grups limitats. La planificació anticipada ha de preveure i concertar un nombre d'aules i de professors elevat, amb els costos financers corresponents. Tant li fa que, a partir de l'inici del curs, l'efectiu de cada grup es vagi aprimant: els grups, les aules i els professors es mantindran fins al final. La despesa també. La separació del gra i la palla s'hauria d'haver fet molt abans i, en tot cas, en darrera instància, amb les proves d'accés.

Tothom hi hauria sortit guanyant. Els alumnes de veritat, per alliberar-se d'uns companys que només fan nosa. Els alumnes de mentida, per no perdre més el temps. Els professors, per poder concentrar els seus

esforços en aquells estudiants que veritablement ho mereixen. La institució universitària, per alliberar recursos i guanyar prestigi.

A l'interior del sistema, tothom ho veu, ningú diu res. La rutina més vergonyant s'ha apoderat del sistema educatiu català (i espanyol). Per sortir del pas, els responsables públics i privats (els de l'escola concertada) addueixen la gasiveria del Pressupost. És el subterfugi més còmode per continuar amagant el cap sota l'ala. De diners, no n'hi ha, ni n'hi haurà mai prou. Però el verdader problema del nostre sistema educatiu, en situació de caiguda lliure, és de claudicació, de "passotisme". El remei? Un examen impietós de consciència i, a partir d'aquí, un canvi radical d'objectius, de plantejaments, de mètodes, d'exigència i, per damunt de tot, d'actitud.